4.11.2018

עמדת עמותת "שומרי הבית" ביחס להצעת חוק האזורים הימיים

א. רקע

מזה למעלה משנה עמותת "שומרי הבית" מובילה את המאבק כנגד הקמתה של אסדת הגז "לוויתן" במרחק של כ– 10 ק"מ מול חופי ישראל. במהלך התקופה הזו, קיבלה ואספה העמותה מידע מקצועי רב בנוגע לסיכון הסביבתי והבריאותי העצום לו יהיו חשופים תושבי ישראל, אם חלילה תוקם בסופו של דבר אסדת לוויתן במיקומה המתוכנן.

הקמתה של אסדת לוויתן על פי באר הקידוח, במרחק של כ-120 ק"מ מחופי ישראל, סוכלה נוכח עמדת המועצה הארצית לתכנון ולבנייה לפיה אין ביכולתה לדון, כמוסד תכנון עצמאי, בחלופות קידוח המצויות **מחוץ** למים הטריטוריאליים של ישראל, אף על פי שהתברר כי קיים יתרון מובהק בהקמת אסדת הקידוח דווקא מחוץ למים אלו. עמדה זו היא שהובילה לאישור מיקומה הנוכחי של אסדת לוויתן בסמוך לחופי הארץ שלא מטעמים מקצועיים והביאה אתה את החשש הכבד מאסון סביבתי ובריאותי הנובע ממיקום זה.

על מנת להבטיח כי הטעות שנעשתה ביחס למיקומה של אסדת לוויתן לא תחזור בשנית, יש להבטיח כי פיתוח מאגר גז ייעשה כמקשה אחת ביחס לכל תחום האזוריים הימים- המים הטריטוריאליים, הסמוכים והכלכליים כאחד- וכי מיקום אסדת הגז לא יוגבל לתחום סמכותה של רשות מנהלית כזו או אחרת.

למרבה הצער, עיון בהצעת החוק מלמד כי אם יאושר, חוק האזורים הימיים לא יקנה בידי הגורמים הרלוונטיים ובכלל זה בידי מוסדות התכנון והמשרד להגנת הסביבה את הסמכות לערוך הליך תכנוני סדור, פומבי וחף מאינטרסים זרים שיאפשר פיתוח מאגרי גז נוספים בים התיכון, ללא סיכון הציבור והסביבה.

ב. יש לאפשר הליך תכנוני סדור לפיתוח המאגרים בכל האזורים הימיים הקיימים

למרבה הצער, הצעת החוק **אינה פותרת** את המצב הנוכחי שמנע את האפשרות לדון בחלופות לפיתוח מאגרי גז גם במים הכלכליים **ואינה מקנה** למועצה הארצית לתכנון ובנייה (או לכל מוסד תכנון אחר שיוקם לצורך העניין) סמכות לערוך הליך תכנוני מפורט או לפחות מעין תכנוני, גם **מחוץ** למים הטריטוריאליים.

עמותת "שומרי הבית" דורשת כי הצעת החוק תתוקן כך שיוסמך מוסד תכנון שידון ויאשר, בהתאם לעקרונותיו של חוק התכנון והבנייה והתקנות מכוחו, את פיתוחם של כל מאגרי הגז של ישראל, הקיימים ואלו שעוד יתגלו, יהא מיקומם אשר יהא.

בדרך זו יובטח כי ייערך הליך תכנוני סדור, שקוף, הנתון לביקורת ציבורית. במסגרת הליך זה יוכן גם תסקיר השפעה על הסביבה בהתאם להוראות תקנות התכנון והבנייה וייבחנו על ידי מוסד התכנון מלוא החלופות הרלוונטיות לפיתוחם של מאגרי הגז, בלא שתוגבל סמכותו של מוסד התכנון לבחון חלופות רלוונטיות כפי שקרה בעבר.

נוסחה הנוכחי של הצעת החוק מעגן למעשה מסלול "**עוקף תכנון**" לטובת פיתוחם של מאגרי גז ועל כן הוא **בעל השלכות הרסניות על בריאות הציבור ואיכות הסביבה בישראל**. דווקא הניסיון המועט שבפיתוח מאגרי גז בישראל, מחייב כי פיתוח זה ייעשה רק לאחר הליך תכנוני מלא ומפורט.

בנוסף, ונוכח ההשפעות על בריאות הציבור כתוצאה מפעילות הפקת הגז, נדרש כי במסגרת ההליך התכנוני הנדרש לפיתוח המאגר, ייערך גם תסקיר השפעה על הבריאות המוגדר על ידי ארגון הבריאות העולמי כ"שילוב של תהליכים וכלים להערכת ההשפעה הפוטנציאלית של תכנית, פרויקט או מדיניות על הבריאות של אוכלוסייה, והדרך בה ההשפעה מתחלקת בתוך האוכלוסייה".

ג. <u>אין מקום להפריד בין אישור ההיבטים הסביבתיים של פיתוחו של מאגר גז באזור הכלכלי הבלעדי לשאר האזוריים</u>

כפועל יוצא מכך כי הצעת החוק אינה נוקטת בדרך המלך ואינה מסדירה קיומו של הליך תכנוני סדור או לפחות הליך מקביל או דומה לו לו גם מחוץ למים הטריטוריאליים, נוקטת הצעת החוק בהליך חלופי האמור להתמודד עם ההשלכות הסביבתיות שבפיתוח מאגרי גז בלב ים. על פי הוראות פרק ז' להצעת החוק, **משרד האנרגיה הוא הגורם השולט והמכריע באישור "ההיבטים הסביבתיים" של פיתוח מאגרי גז ונפט בים** והופך לכן למעין מוסד-על בעל סמכויות רחבות שאינן מוכרות כיום בדין הישראלי, בעודו דוחק את המשרד להגנת הסביבה למעמד של יועץ בלבד ומדיר לחלוטין את משרד הבריאות מהליך זה.

בכך הופך ההליך המוצע את משרד האנרגיה לבעל ניגוד עניינים מובנה, שכן מחד אמון משרד זה על האינטרס לפתח ולהגדיל את משק הגז בישראל ומנגד מוצע כי משרד האנרגיה יהיה גם הגורם שיקבע את התנאים והמגבלות על בעל זכות הנפט שעניינם באיכות הסביבה. מובן כי **בנסיבות אלה אין באפשרותו של משרד האנרגיה לפקח כהלכה על ההיבטים הבריאותיים והסביבתיים הרבים הנוגעים לפיתוח מאגר גז בלב ים.**

על ההשלכות ההרסניות של ניגוד עניינים בעייתי זה כבר ניתנה בעבר התייחסות בעקבות אסון אסדת "Piper Alpha" בים הצפוני בשנת 1988. באסון זה קיפדו את חייהם 167 בני אדם כתוצאה מפיצוץ שארע באסדה. אחת מן המסקנות שהוסקו בעקבות אירוע זה נגעה בצורך **להפריד בין הגורם האמון על פיתוח מאגרי הגז, לבין הגורם האחראי לפיקוח על איכות הסביבה בעניינים הנוגעים להפעלתה של האסדה.**

באופן דומה, אסון דליפת הנפט במפרץ מקסיקו בשנת 2010 הביא אף הוא למסקנה כי **אין לאפשר לרגולטור אחד לשלוט הן בהיבטים הכלכליים והן בהיבטים הסביבתיים הנוגעים לפיתוח של מקורות אנרגיה בים.**

אסדת Piper Alpha

יש להדגיש כי אילו אסון דומה היה מתרחש באסדת לוויתן, תוצאותיו מבחינת נפגעים בנפש ונזק לסביבה היו חמורות שבעתיים, נוכח המרחק הקטן משמעותית של אסדה זו מהחוף וממקומות ישוב. מכאן, החשיבות לאפשר לגוף תכנוני מוסמך לדון בכל החלופות האפשריות בכל האזורים הימיים של ישראל ולבחור את זו המיטבית שבהן, ללא כל מגבלה פרוצדורלית.

אסור להמתין לאסון בישראל על מנת להגיע למסקנה אליה כבר הגיעו בעולם.

בנוסף, המנגנון המוצע לא רק שמחליש משמעותית את כוחו של המשרד להגנת הסביבה, אלא שאף **אינו כולל אפשרות לשיתוף הציבור בקביעת ההנחיות הסביבתיות לפיתוח מאגרי גז בלב ים**. כך, פעם נוספת נסוג ההליך הסדור הקבוע בחוק התכנון והבנייה ומאומץ הסדר ייחודי ששם לו למטרה להפחית עד למינימום את הביקורת הסביבתית.

עמותת "שומרי הבית" קוראת להפיק את הלקחים שכבר ידועים כיום, עת הוגבל כוחם של מוסדות התכנון בתכנון פיתוח מאגרי הגז בישראל, ודורשת כי הצעת החוק תתוקן על מנת שיתאפשר הן לציבור והן למשרדי הבריאות והגנת הסביבה להיות מעורבים בהליך פיתוחם ותכנונם של מאגרי הגז בישראל.